

Torununa Bakım Veren Ebeveynlerin Yaşam Doyumlarının İncelenmesi*

Yasemin ÖZBEK CİLASIN¹, Mustafa KALE², Ayşe AVCI³

ÖZ: Bu araştırmanın amacı, torununa bakım veren ebeveynlerin yaşam doyumlarını incelemektir. Araştırma, nicel araştırma yönteminin ilişkisel tarama modeli ile yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu, amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenen 168 büyük ebeveyn oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak 5 madde ve tek boyuttan oluşan Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Veriler normal dağılım gösterdiğinden Pearson Korelasyon Analizi, Bağımsız Örneklemeler t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre yakınlık boyutunda bakım veren büyük ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyi, temel bakım boyutunda bakım veren büyük ebeveynlerin düzeyinden daha yüksek bulunmuştur. Gelir düzeyi orta olan büyük ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyi, gelir düzeyi düşük olan büyük ebeveynlerin düzeyinden daha yüksek bulunmuştur. Büyük ebeveynlerin yaşı, bakım verdiği torun sayısı ve bakım verme süresi ile yaşam doyumu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Cinsiyete, eğitimi durumuna, kronik rahatsızlık ve büyük ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyleri farklılaşmamıştır. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Büyük Ebeveyn, Torun, Yaşam Doyumu, Bakım Verme

JEL Kodu: H51

Examination of Life Satisfaction of Parents Who Care for Their Grandchildren

ABSTRACT: The purpose of this research is to examine the life satisfaction of parents who care for their grandchildren. The research was conducted with the relational scanning model of the quantitative research method. The study group of the research consists of 168 grandparents determined by purposeful sampling technique. The Life Satisfaction Scale, consisting of 5 items and a single dimension, was used as a data collection tool. SPSS program was used to analyze the data. Since the data showed normal distribution, Pearson Correlation Analysis, Independent Samples t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were used. The significance level was taken as 0.05. According to the findings, the life satisfaction level of grandparents who provide care in the dimension of closeness was found to be higher than the level of grandparents who provide care in the dimension of basic care. The life satisfaction level of grandparents with medium income levels was found to be higher than the level of grandparents with low income levels. No significant relationship was found between the age of the grandparents, the number of grandchildren they cared for, and the duration of caregiving and life satisfaction. Life satisfaction levels of gender, educational status, chronic illness and grandparents did not differ. Suggestions were made in line with the results of the research.

Keywords: Grandparent, Grandchild, Life Satisfaction, Caregiving

JEL Code:

* Bu çalışma birinci yazarın "Torununa Bakım Veren Büyük Ebeveynlerin Yaşam Doyumunun Demografik Değişkenlerle İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Psikoloji Bölümü, Mersin Gençlik Spor İl Müdürlüğü, Mersin.
Email: yasemin_ozbek14@icloud.com ORCID: 0000-0002-6060-4565

² Çocuk Gelişimi Bölümü, MYO, Çağ Üniversitesi, Mersin.
Email: mustafakale@gmail.com ORCID: 0000-0002-1764-2224

³ Psikoloji Bölümü, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağ Üniversitesi, Mersin.
Email: drayseavci@gmail.com ORCID: 0000-0001-5450-4659

1. Giriş

Doyum kavramı; isteklerin, arzuların ve ihtiyaçların tatmin edilmesi olarak adlandırılır. Öte yandan yaşam doyumunu kavramı, bireyin başardıklarıyla bekledikleri arasında elde ettiği durum ya da sonuçtur (Özer ve Karabulut, 2003). Yaşam doyumunu sadece kişisel doyumun bir göstergesi değildir. Yaşam doyumunu hayatın bütününe ele alan bir yapıdır (Ackerman vd., 2020). Yaşam doyumunu, belirli bir alanla olmayıp yaşamın bir bütün olarak olumlu değerlendirilmesidir. Yani sadece işinizden memnun olmanız, hayatınızdan memnun olmanız anlamına gelmez. İş doyumunu yaşam doyumunu arttırabilir ama onun yerini alamaz. Hayatın her alanı yaşam doyumuna tabidir (Veenhoven, 1996).

Büyük ebeveynlik rolünün, büyük ebeveynlerin yaşam doyumunu artırabileceği gibi fiziksel ve ruhsal sağlığı olumsuz etkileyebileceği de düşünülmektedir. Büyük ebeveynlik deneyiminin farklı etkilere sahip olduğu alanyazında da bildirilmektedir (Breheny vd., 2013; Bundy-Fazioli vd., 2013; Choi, Sprang ve Eslinger, 2016; Çetinkaya, 2011; Hayslip ve Goodman 2008; Önel, 2013). Ayrıca dünyada ve özellikle batı toplumlarında büyük ebeveynlerin, ebeveynlik rolünü almaları ile yaşanan rol değişimlerinin ve yaşam kalitelerini etkileyen stres faktörlerinin belirlenmesine yönelik mevcut çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir (Villar vd., 2010; Wood ve Lioysis 2007). Buna karşılık, ülkemizde büyük ebeveynlikle ilgili araştırmalar genel olarak yaşlılık ya da bakım alan çocuklar üzerinde yoğunlaşmaktadır (Baysan, 2008; Gürsoy, 2017). Büyük ebeveynlerin, öznel olarak iyi oluşları, yaşam doyumları ya da torunlarının bakım verme süreçlerine katılımlarının onların yaşamlarını nasıl etkilediğini ele alan araştırmaların sınırlı olduğu gözlenmektedir (Çetinkaya, 2011; Ekşioğlu-Ahad, 2016; Önel, 2013). Toruna bakım vermenin büyük ebeveynlerin yaşam doyumlarını artırabileceği gibi bazı yaşam zorlukları da yaratabileceği düşünülmektedir. Çünkü torun bakımını da içeren büyük ebeveynlik rolü, büyük ebeveynler için kültürel ve geleneksel değerleri yeni kuşaklara aktarmaya fırsat sunmaktadır. Ayrıca, büyük ebeveynler sahip oldukları roller aracılığıyla ailenin yardımına cevap verme ve bir çocuğun yetiştirilmesine katkıda bulunma fırsatı elde etmekte ve böylelikle sosyal ve psikolojik açıdan tatmin yaşayabilmektedirler (Barnett vd., 2012; Doley vd., 2015; Werner vd., 2007). Büyük ebeveynler, torun bakımı ile sosyal hayata aktif katılım fırsatı yakalayabilmektedir. Ayrıca toplum ve aile içerisinde kendilerini verimli üyeler olarak görebilmektedir (Breheny vd., 2013). Bu sayede büyük ebeveynler koşulsuz sevgi, yüksek? bir amaç duygusu, yaşamdan zevk duyma ve sosyal çevrelerinden ilgi görme olanağı elde edebilmektedir (Dellmann-Jenkins vd., 2005). Fakat büyük ebeveynler için torunlarına bakım verme süreci bazı temel sorunlara da neden olabilmektedir. Örneğin, torunlarına bakım verme süreci kendilerine daha az zaman ayırmalarına neden olabilmektedir (Gladstone, 2009). Ayrıca, torunlarına bakım verme ile ilgili yaşadıkları çatışmalardan dolayı aile ilişkileri bozulabilmektedir. Torunlarının çeşitli ihtiyaçlarını sağlamak için büyük ebeveynlerin psikolojik ve duygusal olarak dayanıklı olmaları gerekmektedir. Fakat büyük ebeveynler ileri yaş ile birlikte yaşanan sağlık sorunları nedeniyle toruna bakım sürecinde yıpranabilmektedirler. Özellikle torunlarının bütün sorumluluğunu alan büyük ebeveynler için bu durumun, yüksek kaygı düzeyi ile dolayısıyla yaşam doyumunu ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Breheny vd., 2013; Bundy-Fazioli vd., 2013; Hayslip ve Goodman 2008). Araştırmaların sonucunda, bakım veren büyük ebeveynlerin bakım stresine ilişkin deneyimlerinde birçok faktörün rol oynayabileceği işaret edilmektedir (Choi, Sprang ve Eslinger, 2016; Cox, 2002; Dowdell, 1995; Worrall, 2007). Bu bağlamda, büyük ebeveynlerin yaşamlarının iki yönlü olarak değişime uğrayabileceği düşünülmektedir. Büyük ebeveynlik rolünün yaşam doyumunu artırabileceği gibi fiziksel ve ruhsal sağlığı olumsuz etkileyebileceği de düşünülmektedir. Büyük ebeveynlik deneyiminin farklı etkilere sahip olduğu alanyazında bildirilmektedir (Breheny vd., 2013; Bundy-Fazioli vd., 2013; Choi, Sprang ve Eslinger, 2016; Çetinkaya, 2011; Hayslip ve Goodman 2008; Önel, 2013). Bu sebeple Türkiye’de torun bakımına ilişkin büyük ebeveynlik rolünün, kişilerin yaşam doyumlarını nasıl etkilediğini araştırmanın önemli olacağı düşünülmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

Büyük ebeveynlik, yaşlıların aile içindeki sosyal rollerinden biri olup torunların dünyaya gelmesi ile kazanılan sosyal bir statüdür. Aynı zamanda büyükanne, büyükbaba ile torunların arasındaki ilişkileri de ifade etmektedir. Günümüz dünyasında aile yaşamında belirgin değişiklikler gözlenmektedir. Değişen evlilik modelleri, azalan doğurganlık, artan ömür, yaygınlaşan boşanma ve bunun beraberinde getirdiği yeniden evlilikler, kadınların giderek daha fazla işgücüne katılımları ve tek ebeveynlik gibi dünya genelinde yaşanan dönüşüm ve değişiklikler, küresel eğilimler, büyük ebeveynler ile torunlar arasındaki

ilişkileri de kapsayacak şekilde aile ilişkilerinin tartışıldığı bağlamı değiştirmiş ve bireyler arası ilişkileri etkilemiştir (Kemp, 2007; Mehta ve Thang, 2012). Büyük ebeveynlik rollerinin niteliği sosyal, ekonomik, demografik, psikolojik, tarihsel ve kültürel faktörlerin de etkisiyle zamanla değişikliğe uğramaktadır (Kivnick ve Sinclair, 2007). Bu değişikliklerin ve çeşitli durumların etkisiyle büyük ebeveynler bazı durumlarda yardımcı bakım rolünü üstlenirken, bazı durumlarda ise çocuğun birincil bakım sorumluluğunu büyükanneler başta olmak üzere büyük ebeveynlerin üstlenmesine neden olmaktadır (Villar vd., 2010).

Sağlık alanındaki gelişmelerin etkisiyle, yaşam süresindeki artışla birlikte büyük ebeveynler torunlarının hayatlarında daha aktif rol almaktadırlar. Yaşam süresindeki bu artış, büyük ebeveynlerin aile içindeki aktif rolünün otuz yıldan fazla süreyi bulmasını mümkün hale getirmektedir (Margolis, 2016; Stelle vd., 2010). Bu durum, bireylerin önemli çoğunluğunun büyük baba ve büyük anne olarak yaşayacağı ve yetişkinliklerinin önemli bir kısmını büyük ebeveyn olarak geçireceği öngörüsünü desteklemektedir (Clarke ve Roberts; 2004; Dellmann-Jenkins vd., 2005; Gauthier, 2002; Griggs vd., 2010; Margolis, 2016).

Büyük ebeveynler ile çocuğun ebeveynleri arasındaki ilişki, büyük ebeveyn ile torun ilişkisini etkileyen bir başka faktördür. Welsh ve Stewart (1995), büyük ebeveyn ve torunların ebeveynleri arasındaki olumlu ilişkilerin çocukların refahını olumlu yönde etkilediğini belirtmektedirler. Bununla birlikte, büyük ebeveynler ve ebeveynler arasında yaşanan duygusal problemler, büyük ebeveynler ile torun etkileşimini sınırlandırabilmektedir. Büyük ebeveyn olma deneyimi, ebeveyn olma deneyimiyle ilişkilidir (Reitzes ve Mutran, 2004). Genel olarak, daha büyük ebeveynler başarılı çocuklarına karşı daha az kararsızlığa sahip olma eğilimindedirler. Bu nedenle, ileri yaş büyük ebeveynler, evlenmemiş yetişkin çocuklarına, daha az eğitime sahip olanlara ve maddi destek sağladıkları yetişkin çocuklarına karşı kararsızlık hissetmektedirler (Peters, Hooker ve Zvonkoviç, 2006). Bu bağlamda büyük ebeveynler, torunlarının velayetini büyükanne ve büyükbabaya veren çocuklarıyla ilişkilerinde daha fazla stres yaşamaktadırlar (Musil ve Standing, 2005).

Ebeveyn-çocuk etkileşimi de büyük ebeveyn-torun ilişkisini etkileyebilmektedir. Goodman'a (2007) göre ebeveyn ve çocuk ilişkisi olumlu seyrediyorsa, büyük ebeveyn-torun ilişkisi de olumlu seyredecektir. Goodman (2007), buna "çocuk bağlantılı aile" adını vermiştir. Bu aile tipinde, büyükanne nispeten düşük? depresyona ve yüksek yaşam doyumuna sahip olmakta ve büyükanne-ebeveyn ilişkisine bağlantılı olmasa da torun düşük düzeyde davranış sorunlarına sahip olabilmektedir. Öte yandan, büyükanne hem torun hem de çocuğun ebeveyni ile bağlantılı olduğu ve ebeveyn ile çocuk arasında herhangi bir bağın bulunmadığı "izole çocuk ailesinde" ise, çocuk benzer ama nispeten olumlu davranışlara sahip olabilmektedir. Bu ilişkide, büyükanne ebeveynin rolünü üstlenmeye çalışsa da torun ile ebeveynleri arasındaki zayıf ilişkiden zarar görebilmektedir. Bu aile yapısındaki büyükanneler, çocuk bağlantılı ailedekilere göre daha yüksek düzeyde depresyona ve daha düşük yaşam doyumuna sahip olabilmektedirler (Goodman, 2007).

Yaşam doyumunu, bireyin toplumsal ilişkilerini ve ruh sağlığını etkileyen en önemli kavramlardan biridir. "Yaşam doyumunu" kavramı anlaşılması çok kolay olmayan, yaşamın her yönünü kapsayan çok boyutlu ve karmaşık bir kavram olduğu için ona dair pek çok açıklama ve tanımlama yapılmıştır (Ghaedi vd. 2010). Bu kavram Aristoteles'in yaşam doyumunu "her şey yolunda gittiğinde ve ruh tatmin olduğunda yaşanan mutluluk" olarak tanımlamasına kadar uzanabilmektedir. Geçmişten günümüze doğru kavramın tanımlama şeklinde birçok değişiklik olmuştur.

Yaşam doyumundan önce "doyum" kavramına tanımlamak gerekirse; bireylerin yaşam ile ilgili beklentilerinin, gereksinimlerinin, isteklerinin veya dileklerinin karşılanması ve bunların arasında bir denge durumunun olması doyum olarak tanımlanmaktadır (Şener, 2009). Yaşam doyumunu ise, ilk olarak Neugarten vd. (1961) tarafından tanımlanmıştır. Yaşam doyumunu, bireyin beklentileriyle neye sahip olduğunun karşılaştırılmasıyla ortaya çıkan sonuç olarak tanımlanmaktadır (Neugarten vd., 1961). Yani bireyin beklenti ve isteklerinin, gerçek durumuyla karşılaştırılması sonucu çıkan değerlendirmeye ifade edilmektedir. Yaşam doyumunu sadece belirli bir duruma değil, genel olarak tüm yaşantıdaki doyumunu, moral, hoşnutluk, mutluluk vb. birçok açıdan iyi olma hâlini ifade etmektedir (Campbell, Gonorse ve Rodgers, 1976).

Aile yapılarının, 1980'lerden beri açık şekilde değişikliğe uğradığı bilinmektedir. Bu değişimde, gelişen teknoloji, sosyal ve politik eğilimler etkili olmaktadır. Değişen evlilik kalıpları, kadınların giderek daha fazla iş gücüne katılımı, yalnız ebeveynlik, azalan doğurganlık ve artan boşanmalar gibi küresel ve toplumsal düzeyde yaşanan dönüşümler büyükanne ve büyükbabalar ile torunlar arasındakiler de dahil olmak üzere aile ilişkilerini etkilemiştir (Kemp, 2007). Ayrıca, modern hayatta yaşam süresinin artması, üç-dört kuşağın yaşamlarının belli bir kısmının örtüşmesine olanak tanımıştır. Bu durum, büyük

ebeveynlerin aile içindeki ve özellikle de toruna ilişkin rollerini etkilemiştir (Akın, 2006; Villar vd., 2010). Torunlarından en azından birkaçıyla daha uzun bir yaşamı paylaşabilen, torunlarının yaşamlarında aktif rol oynayabilen büyük ebeveynlerin sayısı oldukça artmıştır (Armstrong, 2005; Gauthier, 2002; Dellmann-Jenkins vd., 2005; Margolis, 2016; Timonen ve Arber 2012). Büyük ebeveynler ayrıca eşlerden birinin ölümü, genç gebelik, orta kuşaktaki boşanma veya torunun engelliliği gibi bireysel veya aile içi kriz dönemlerinde de torununa bakım konusunda aktif bir rol üstlenerek çocuklarına önemli destek kaynakları olma eğilimindedirler (Bowers ve Myers 1999; Bates 2009; Gauthier, 2002; Griggs vd., 2010; Westphal vd., 2015). Bu sebeple aile olgusunun süreç içinde geçirdiği dönüşümlerin de etkisiyle, günümüzde büyük ebeveynliğin toruna bakım sorumluluğunu da içeren bir rol olarak biçimlenmekte olduğu ifade edilebilir. Büyük ebeveynler bazı durumlarda yardımcı bakım rolünü üstlenirken, bazı durumlarda ise çocuğun birincil bakım sorumluluğunu almaktadır (Villar vd., 2010). Büyük ebeveynlerin bu rolleri, fiziksel ve psikolojik sağlıkları için bazı avantaj ve dezavantajları beraberinde getirmiştir. Büyük ebeveynler, torun bakımı ile sosyal hayata aktif katılım fırsatı yakalayabilmektedir. Toplum ve aile içerisinde kendilerini verimli üyeler olarak görebilmektedir (Breheny vd., 2013). Bu sayede büyük ebeveynler koşulsuz sevgi, yüksek bir amaç duygusu, yaşamdan zevk duyma ve sosyal çevrelerinden ilgi görme olanağı elde edebilmektedir (Dellmann-Jenkins vd., 2005). Moore ve Rosenthal'ın (2015) büyük ebeveynlerle yaptığı çalışmada, torununa bakım veren büyük ebeveynlerin hayatı yaşamaya değer olarak gördükleri, üretken hissettikleri ve yaşam memnuniyetlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Aynı zamanda büyük ebeveynler sahip oldukları roller aracılığıyla ailenin yardımına cevap verme ve bir çocuğun yetiştirilmesine katkıda bulunma fırsatı elde etmekte, böylelikle sosyal ve psikolojik açıdan tatmin yaşayabilmektedir (Barnett vd., 2012; Doley vd., 2015; Werner vd., 2007). Fakat büyük ebeveynler için torunlarına bakım verme süreci bazı temel sorunlara da neden olabilmektedir. Örneğin, torunlarına bakım verme süreciyle beraber kendilerine daha az zaman ayırmalarına neden olabilmektedir (Gladstone, 2009). Büyük ebeveynlik yapan kişilerle yapılan bir çalışmada, kişilerin kısıtlanan sosyal hayat, çocukların davranış problemleri ve çocuklarla ilgili gelecek kaygıları nedeniyle de stres yaşadıkları ve dolayısıyla yaşam doyumlarında düşüş olduğu görülmüştür (Gladstone vd., 2009). Buradan da anlaşılacağı üzere büyük ebeveynlik rolünün bireylerin yaşamlarında farklı etkilere sahip olabilmektedir. Bireylerin yaşam doyumunu artırabileceği gibi fiziksel ve ruhsal sağlığı olumsuz da etkileyebilmektedir. (Breheny vd., 2013; Bundy-Fazioli vd., 2013; Choi, Sprang ve Eslinger, 2016; Çetinkaya, 2011; Hayslip ve Goodman 2008; Önel, 2013). Küresel ve toplumsal düzeyde yaşanan değişimler ile büyük ebeveynlik önemli bir role dönüşmüştür ve bu durum büyük ebeveynliğin psikolojik süreçlerinin ele alınması gerekliliğini de doğurmuştur. Ancak büyük ebeveynlerin, öznel olarak iyi oluşları, yaşam doyumları ya da torunlarının bakım verme süreçlerine katılımlarının onların yaşamlarını nasıl etkilediğini ele alan araştırmalar oldukça sınırlıdır (Çetinkaya, 2011; Ekşioğlu-Ahad, 2016; Önel, 2013). Ülkemizde de bu konuda sınırlı araştırmaların olması nedeniyle torununa bakım veren büyük ebeveynlerin yaşam doyumları bağlamında değerlendirilmesinin literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Bir sosyal sistem olarak aile, onu çevreleyen sistemlerden etkilenmekte ve aynı zamanda diğer sistemleri de döngüsel olarak etkilemektedir (Ashford, LeCroy ve Lortie, 2001). Sosyal sistem olarak aile, kendi üyeleri arasındaki ilişkilerden oluşan alt sistemlere sahiptir. Bu alt sistemler, ebeveyn- çocuk, anne-baba, büyük ebeveynler ve ebeveynler vb. şeklindedir. Bu sistemler arasında bir alt sistem olarak büyük ebeveyn ve torunlar arasındaki ilişki de vardır. Büyükanne / büyükbaba ve torun arasındaki etkileşim birçok faktörden etkilenebilmektedir. Bu faktörler, torunun cinsiyeti, torunun yaşı, özel gereksinim durumu gibi toruna ait özellikler olduğu gibi, büyük ebeveynlerin yaşı, cinsiyeti, sağlık durumu, büyükanne ve büyükbaba ile ebeveyn arasındaki ilişki ve ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişki, torun sayısı, torun cinsiyet, eğitim durumu şeklindedir. Bu sebeple, Türkiye'de torununa bakım veren büyük ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin belirlenmesi ve çeşitli değişkenlerle ilişkisinin belirlenmesi literatüre önemli katkı sunacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada torununa bakım veren ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda yer alan alt problemlere yanıt aranmıştır.

- 1.Torununa bakım veren ebeveynlerin yaş, bakım verilen torun sayısı ve bakım verme süresi ile yaşam doyumunda ilişki var mıdır?
- 2.Torununa bakım veren ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri toruna bakım boyutuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 3.Torununa bakım veren ebeveynlerde yaşam doyum düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

mıdır?

- 4.Torununa bakım veren ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyleri eğitim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- 5.Torununa bakım veren ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyleri gelir durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 6.Torununa bakım veren ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyleri kronik rahatsızlık durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

3. Yöntem

Bu çalışmada torununa bakım veren büyük ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerinin demografik değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın bu temel amacı doğrultusunda ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını belirlemeyi amaçlar ve bu modelde değişkenlerin birlikte değişip değişmediği, değişme var ise de bunun nasıl olduğu saptanmaya çalışılır (Karasar, 2011).

3.1. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın örnekleme için amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırmanın amacı doğrultusunda bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinleme araştırma yapılmasına olanak tanıyan ve belirli özelliklere sahip, belirli ölçütleri karşılayan durumlar ile çalışılmak istenildiğinde tercih edilen bir yöntemdir (Büyüköztürk vd., 2012). Bu çalışmada katılımcıların belirlenmesinde aşağıdaki ölçütler temel alınmıştır.

- Katılımcıların Mersin ilinde yaşıyor olması.
- Katılımcıların torununa bakım veriyor olması.

Mevcut araştırmaya kriterleri sağlayan toplam 168 büyük ebeveyn dâhil edilmiştir. Katılımcı sayısının belirlenmesinde toplam madde sayısı esas alınmıştır. Kass ve Tinsley'e (1979; Akt.: Can, 2019) göre toplam madde sayısının 5 ile 10 katı arasında katılımcı örneklem grubu için yeterli kabul edilmektedir. Yaşam Doyumu Ölçeği 5 maddeden oluştuğu için 10 katı olan 50 katılımcının örneklem grubu için yetersiz kalacağı belirlenmiştir. Bu sebeple ulaşılan 168 katılımcının örneklem yeterliliği açısından yeterli olacağına karar verilmiştir. Araştırmaya dâhil olan 168 torununa bakım veren katılımcıya ilişkin sosyodemografik bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Değişken	Grup	n	%
Cinsiyet	Kadın	132	78.57
	Erkek	36	21.43
Eğitim Durumu	Okuryazar	28	16.67
	İlköğretim	67	39.88
	Lise	46	27.38
	Lisans	27	16.07
Gelir Durumu	Düşük	34	20.24
	Orta	134	79.76
Kronik Rahatsızlık Durumu	Var	65	38.69
	Yok	103	61.31
Bakım Durumu	Keyfi Meşguliyet	50	29.76
	İlgi ve Yakınlık	79	47.02
	Temel Bakım	39	23.21

Tablo 1'de yer alan veriler cinsiyet dağılımı açısından incelendiğinde, katılımcıların 132'sinin (%78,57) kadın, 36'sinin (%21,43) erkek olduğu görülmektedir. Eğitim durumu açısından ise 28'inin (%16,67) okuryazar, 67'inin (%39,88) ilköğretim, 46'sinin (%27,38) lise ve 27'sinin (%16,07) ise lisans eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Çoğunluk herhangi bir işte çalışmaktadır (n=124, %73,81) ve orta gelir düzeyine sahiptir (n=134, %79,76). Aynı zamanda çoğunluğunun kronik rahatsızlığı olmadığı görülmektedir (n=103, %61,31). Katılımcıların 50'sinin (%29,76) keyfi meşguliyet, 79'unun (%47,02) ilgi ve yakınlık, 39'unun (%23,21) ise temel bakım boyutunda bakım verdiği görülmektedir.

3.2. Verilerin Toplanması

Veriler toplanmadan için araştırmanın yürütülebilmesi için etik kurul izni alınmıştır. Etik kurul izni alındıktan sonra görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda katılımcılara ilişkin demografik veriler yer almaktadır. İkinci kısımda ölçek maddeleri yer almaktadır. Veriler yüz yüze görüşmeler yapılarak bireysel görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Veriler toplanırken gönüllülük esas alınmış ve katılımcıları tanımlayıcı isim, soy isim gibi veriler talep edilmemiştir. Her bir görüşme ortalama 25-40 dakika aralığında sürmüştür. Katılımcılardan toplanan veriler daha sonra elektronik ortama aktarılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Katılımcıların cinsiyet, eğitim durumu, gelir durumu, kronik rahatsızlık durumu ve bakım durumu bilgilerine ilişkin araştırmacı tarafından hazırlanmış olan sosyodemografik bilgi formudur.

3.3.2. Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ)

Yaşam Doyumu Ölçeği (DYÖ), Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından kişilerin yaşamdan aldıkları tatmin düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, 5 maddeden oluşan 5'li likert tipinde (1: Hiç Katılmıyorum – 5: Tamamen Katılıyorum) bir ölçme aracıdır. Ölçek tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Dağlı ve Baysal (2016) tarafından 200 sınıf öğretmeni üzerinde yapılmıştır. Yapılan çalışmada ölçeğin özgün tek boyutlu yapısı korunmuş, ölçeğin özgün 7'li likert tipi Türk kültürüne uygun olmadığı görülmüş ve 5'li likert tipine çevrilmiştir. Yapılan çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0.88 ve test- tekrar test güvenirliği için korelasyon katsayısı 0.97 olarak hesaplanmıştır (Dağlı ve Baysal, 2016).

Tablo 2. YDÖ Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri

	Min.	Maks.	Ort.	Ss	Skewness	Kurtosis
YDÖ	5.00	25.00	14.89	4.41	-0.03	-0.26

N = 168

Tablo 2 incelendiğinde; Yaşam Doyumu Ölçeği'nden elde verilerin puan ortalamaları 14.89 (*Ss* = 4.41, Min = 5.00, Maks. = 25.00) olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizi için IBM SPSS 25.00 paket programı kullanılmıştır. Analizler 168 katılımcıdan elde edilen veriler ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ölçekten alınan verilerin normal dağılımını incelemek için “Skewness (çarpıklık) – Kurtosis (basıklık)” değerleri incelenmiştir. Bu değerlerin -0.03 ile -0.26 olduğu görülmektedir. “Skewness (çarpıklık) – Kurtosis (basıklık)” değerlerinin +1 ile -1 aralığında olması ve histogram ile beklenen olasılık grafiklerinin normal dağılıma yakın olduğu görüldüğünden veri setinin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Kategorik değişkenler için frekans ve yüzde değerleri ve sürekli değişkenler için ortalama ve standart sapma değerleri rapor edildikten sonra sürekli değişkenlerin kendi aralarındaki ilişkileri Pearson Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Yaşam doyumunu sosyodemografik değişkenler açısından karşılaştırmak için iki kategorili değişkenler için bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla kategoriye sahip değişkenler için ise tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) kullanılmıştır. Bulguların anlamlılığının yorumlanmasında ise 0.05 önem düzeyi ölçüt alınmıştır.

4. Bulgular

3.1. Yaş, Bakım Verilen Torun Sayısı ve Bakım Verme Süresi ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Katılımcıların yaşı, bakım verilen torun sayısı ve bakım verme süresi ile Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) puan ortalamaları arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Yaş, Bakım Verilen Torun Sayısı ve Bakım Verme Süresi ile Yaşam Doyumu Ölçeği Puan Ortalamaları Arasındaki İlişkiye Dair Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4
1.Yaş	-			
2.Bakım verilen torun sayısı	0.129	-		
3.Bakım verme süresi	0.429**	0.437**	-	
4. YDÖ	0.066	0.123	0.112	-

*p<0.05, ** p<0.01

Tablo 3 incelendiğinde, yaş, bakım verilen torun sayısı ve bakım verme süresi ile Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p > 0.05$).

3.2. YDÖ Puan Ortalamalarının Toruna Verilen Bakım Boyutuna Göre Farklaşmasına İlişkin Bulgular

Büyük ebeveynin toruna bakım verme boyutuna göre Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Bakım Verme Boyutuna Göre Farklaşmaya İlişkin ANOVA Sonuçları

Grup	n	Ort.	Ss	F	p	η^2	Fark
Keyfi Meşguliyet ^a	50	14.78	4.70				
İlgi ve Yakınlık ^b	79	15.65	4.16	0.07	0.937	0.00	b>c
Temel Bakım ^c	39	13.51	4.29				

Tablo 4 incelendiğinde, bakım verme boyutuna göre katılımcıların YDÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$F(2, 165) = 3.15, p = 0.045$]. Farkın hangi ölçümler arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testine göre ilgi ve yakınlık boyutunda bakım veren katılımcıların YDÖ puan ortalaması (Ort. = 15.65, Ss. = 4.16), temel bakım boyutunda bakım veren katılımcıların ortalamasından (Ort. = 13.51, Ss. = 4.29) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

3.3. YDÖ Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Farklaşmasına İlişkin Bulgular

Kadın ve erkek büyük ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak için “bağımsız örneklem t-testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Cinsiyete Göre Farklaşmaya İlişkin T-Testi Sonuçları

Kadın (n=132)		Erkek (n=36)		t	p	Cohen’s d
Ort.	Ss	Ort.	Ss			
14.88	4.59	14.94	3.76	-0.08	0.937	0.02

Tablo 5 incelendiğinde, cinsiyete göre katılımcıların YDÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır [$t(166) = -0.08, p = 0.937$]. Buna göre kadın ve erkek büyük ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyleri anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır.

3.4. YDÖ Puan Ortalamalarının Eğitim Durumuna Göre Farklaşmasına İlişkin Bulgular

Büyük ebeveynin eğitim durumuna göre Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmaya İlişkin ANOVA Sonuçları

Grup	<i>n</i>	Ort.	Ss	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2	Fark
Okuryazar	28	13.32	3.63				
İlköğretim	67	14.63	4.25	2.26	0.083	0.04	-
Lise	46	15.59	5.11				
Lisans	27	16.00	3.91				

Tablo 6 incelendiğinde, eğitim durumuna göre katılımcıların YDÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır [$F(3, 164) = 2.26, p = 0.083$]. Buna göre eğitim durumuna göre büyük ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyleri anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır.

3.5. YDÖ Puan Ortalamalarının Gelir Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Gelir durumuna göre büyük ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak için “bağımsız örneklem t-testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Gelir Durumuna Göre Farklılaşmaya İlişkin T-Testi Sonuçları

Düşük (<i>n</i> =34)		Orta (<i>n</i> =134)		<i>t</i>	<i>p</i>	Cohen’s <i>d</i>
Ort.	Ss	Ort.	Ss			
11.74	3.91	15.69	4.18	-5.00	< .001	0.98

Tablo 7 incelendiğinde, gelir duruma göre katılımcıların YDÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t(166) = -5.00, p < 0.001$]. Gelir düzeyi orta olan katılımcıların YDÖ puan ortalaması (Ort. = 15.69, Ss. = 4.18), gelir düzeyi düşük olan katılımcıların ortalamasından (Ort. = 11.74, Ss. = 3.91) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

3.6. YDÖ Puan Ortalamalarının Kronik Rahatsızlık Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Kronik rahatsızlık durumuna göre büyük ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak için “bağımsız örneklem t-testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Kronik Rahatsızlık Durumuna Göre Farklılaşmaya İlişkin T-Testi Sonuçları

Evet (<i>n</i> =65)		Hayır (<i>n</i> =103)		<i>t</i>	<i>p</i>	Cohen’s <i>d</i>
Ort.	Ss	Ort.	Ss			
14.89	4.38	14.89	4.45	-0.00	0.999	0.00

Tablo 8 incelendiğinde, kronik rahatsızlık durumuna göre katılımcıların YDÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır [$t(166) = -0.00, p = 0.999$]. Buna göre kronik rahatsızlık durumuna göre büyük ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyleri anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır.

5. Sonuç

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların cinsiyeti ile yaşam doyumu ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Buna göre kadın ve erkek büyük ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyleri anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır. Araştırma bulgularımızla uyumlu olarak Aksu (2020), yaşlı bireylerde yaşam doyumunu araştırdığı araştırmasında cinsiyet ile yaşam doyumu arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığını ortaya koymuştur. Başka bir araştırmada Fugl-Meyer, Melin ve Fugl-Meyer (2006), İsveç örneğinde yaşam doyumunu değerlendirmişlerdir. Araştırmanın sonucunda, yaşam doyumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını ortaya koymuşlardır.

Benzer şekilde Karadelioğlu (2011) yaptığı araştırmasında cinsiyete göre yaşam doyumunda anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığını ortaya koymuştur. Türkiye’de cinsiyet ile yaşam doyumunu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını ortaya koyan araştırmalar, elde ettiğimiz bu bulgumuzu desteklemektedir (Altay ve Avcı, 2009; Altıparmak, 2009; Direk, 2019; Öner, 2014).

Araştırma bulgularına göre eğitim durumu ile katılımcıların yaşam doyumunu ölçeceği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Araştırma bulgumuzla uyumlu olarak, Sandra ve Hughey (2003) ABD’deki altı eyaletten Afro-Amerikalı kadınlar arasında yaşam doyumunu üzerine yaptığı bir çalışmada, eğitim düzeyi ile yaşam doyumunu arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Aydın (2010), huzurevinde yaşayan yaşlılar ile yaptığı araştırmasında, eğitim düzeyine göre yaşam doyumunda anlamlı bir farklılığın olmadığını bulmuştur. Türkiye’de yapılan başka benzer bir araştırmada, Öner (2014) eğitim düzeyi ile yaşam doyumunu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, araştırma bulgumuzla uyumlu olarak, Altay ve Avcı (2009), Apak (2017) yaptıkları araştırmalarda benzer sonuçlar bildirmişlerdir.

Araştırma bulgularına göre gelir durumu ile katılımcıların yaşam doyumunu ölçeceği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Gelir düzeyi orta olan katılımcıların yaşam doyumunu ölçeceği puan ortalaması, gelir düzeyi düşük olan katılımcıların ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Araştırma bulgumuzla uyumlu olarak Öner (2014), yaşlı bireylerde yaşam doyumunu incelediği araştırmasında ekonomik düzeyi yüksek olan bireylerin, düşük olanlara nazaran yaşam doyumlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde, gelir düzeyi orta-yüksek olan bireylerin, düşük olan bireylere nazaran yaşam doyumunu puan ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ortaya koyan araştırmalar bulgumuzu desteklemektedir (Çetinkaya, 2011; Chen, 2000; Melendez vd., 2009; Uzun, 2016).

Araştırma bulgularına göre kronik rahatsızlık durumu ile katılımcıların yaşam doyumunu puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Buna göre kronik rahatsızlık durumuna göre büyük ebeveynlerin yaşam doyumunu düzeyleri anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır. Araştırma bulgumuzla uyumlu olarak Apak (2017), yaptığı araştırmasında kronik rahatsızlık durumuna göre yaşam doyumunu puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığını bildirmiştir. Literatürde genel olarak bu bulgumuzun desteklendiği görülmektedir (Altay ve Avcı, 2009; Altıparmak, 2009; Ertekin vd., 2016; Mollaoğlu vd., 2010). Farklı olarak, Markides ve Martin (1979) yaptıkları araştırmada sağlığın yaşam doyumuna etki eden en güçlü yordayıcılardan biri olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de yapılan bir araştırma, huzurevinde kalan yaşlıların kronik rahatsızlığa sahip olan bireylerin yaşam doyumlarında anlamlı düzeyde daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Ardahan vd., 2012).

Araştırma bulgularına göre bakım verme boyutuna göre katılımcıların yaşam doyumunu ölçeceği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. İlgi ve yakınlık boyutunda bakım veren katılımcıların yaşam doyumunu ölçeceği puan ortalaması temel bakım boyutunda bakım veren katılımcıların ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Araştırma bulgularımızla uyumlu olarak kapsamlı torun bakımının büyük ebeveynlerin yaşam doyumlarını olumsuz etkilerken, temel bakım, ara sıra bakım vermenin büyükanne ve büyükbaba bakıcılarının duygusal faydalar yaşadığını ortaya koymaktadır. Torunları için bakıcı olarak hareket etmek, büyükanne ve büyükbabalara yaşam için bir neden (Burton, 1992) sunmakta ve büyük ebeveynler, torunlarına yardım etmekten gurur duyabilmekte ve bu da ödüllendirici bir bakım deneyimine yol açabilmektedir (Pruchno ve McKenney 2002). Bakım rolünü üstlenen büyükannelerin, torunlarına ebeveynlik yaparak duygusal tatmin sağlama ve yaşlılık döneminde yeni bir anlam bulma eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Bullock, 2004). Başka bir araştırma, büyükanne ve büyükbabalarının torunlarıyla geçirdikleri zamandan keyif aldıklarını ve bakım vermenin bir sonucu olarak benlik saygılarının arttığını ortaya koymuştur (Pruchno, 1999).

- Büyük ebeveynlerin yaşı, bakım verdiği torun sayısı ve bakım verme süresi ile yaşam doyumunu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.
- Yakınlık boyutunda bakım veren büyük ebeveynlerin yaşam doyumunu düzeyi temel bakım boyutunda bakım veren büyük ebeveynlerin düzeyinden daha yüksek bulunmuştur.
- Kadın ve erkek büyük ebeveynlerin yaşam doyumunu düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur.
- Eğitim durumuna göre büyük ebeveynlerin yaşam doyumunu düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur.
- Gelir düzeyi orta olan büyük ebeveynlerin yaşam doyumunu düzeyi gelir düzeyi düşük olan büyük ebeveynlerin düzeyinden daha yüksek bulunmuştur.
- Kronik rahatsızlık durumuna göre büyük ebeveynlerin yaşam doyumunu düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur.

Kaynakça

- Ackerman, M., Raderstorf, T., Melnyk, B. M., & Bibyk, S. (2020). *An Outcomes Evaluation of An Innovation Studio on Interprofessional Learning, Job Satisfaction, and Intent to Stay Among Clinicians*, JONA: The Journal of Nursing Administration, 50(2): 109-114.
- Akın, G. (2006). Gerontoloji: Her Yönüyle Yaşlılık, Palme Yayınevi.
- Aksu, G. (2020). Birinci Basamağa Başvuran Yaşlı Bireylerde Başarılı Yaşlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.
- Altay, B. ve Avcı, İ. A. (2009). *Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Özbakım Gücü ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki*, Dicle Tıp Dergisi, 36(4): 275-282.
- Altıparmak, S. (2009). *Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Yaşam Doyumu, Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler*, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi, 23(3): 159-164.
- Apak, E. (2017). *Etkinlik ve geri çekilme kuramları çerçevesinde yaşlıların yaşam doyumlarının incelenmesi* (Bingöl ili örneği) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yalova Üniversitesi.
- Ardahan, M., Balyacı, Ö. E., & Genç, A. (2012). *Yaşlıların Algıladıkları Aile Desteğinin Yaşam Doyumlarına Etkisi*, Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 21(2): 61-69.
- Armstrong, M. J. (2005). *Grandchildren's Influences on Grandparents: A Resource for Integration of Older People in New Zealand's Aging Society*, Journal of Intergenerational Relationships, 3(2): 7-21.
- Ashford, J. B., LeCroy, C. W., & Lortie, K. L. (2001). Human behavior in the Social Environment: A Multidimensional Perspective, Brooks/Cole Empowerment Series.
- Aydın, T. (2010). *Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Geleceğe Yönelik Beklentilerinin Özbakım Gücü ve Yaşam Doyumuna Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Bates, J. S. (2009). *Generative Grandfathering: A Conceptual Framework for Nurturing Grandchildren*, Marriage & Family Review, 45(4): 331-352.
- Baysan, N. P. (2008). *Yaşlıların Yaşlılık Algısı ve Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler*, Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi, Celâl Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Bowers, B. F., & Myers, B. J. (1999). *Grandmothers Providing Care for Grandchildren: Consequences of Various Levels of Caregiving*, Family Relations, 48(3): 303-311.
- Breheeny, M., Stephens, C., & Spilsbury, L. (2013). *Involvement Without Interference: How Grandparents Negotiate Intergenerational Expectations in Relationships with Grandchildren*, Journal of Family Studies, 19(2): 174-184.
- Bullock, K. (2007). *Grandfathers Raising Grandchildren: An Exploration of African American Kinship Networks*, Journal of Health & Social Policy, 22(3-4): 181-197.
- Bundy-Fazioli, K., Fruhauf, C. A., & Miller, C. L. (2013). *Grandparents Caregivers' Perceptions of Emotional Distress and Well-Being*, Journal of Family Social Work, 16(5): 447-462.
- Burton, L. M. (1992). *Black Grandparents Rearing Children of Drug-Addicted Parents: Stressors, Outcomes, and Social Service Needs*, The Gerontologist, 32(6): 744-751.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi.
- Campbell, A., Converse, P. E., & Rodgers, W. L. (1976). *The Quality of American Life*, Russel Sage Foundation.
- Can, A. (2019). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, Pegem Akademi.

- Chen, C. (2000). *Aging and Life Satisfaction*, Social Indicators Research, 54(1): 55-79.
- Choi, M., Sprang, G., & Eslinger, J. G. (2016). *Grandparents Raising Grandchildren: A Synthetic Review and Theoretical Model for Interventions*, Family and Community Health, 39(2): 120-128.
- Clarke, L., & Roberts, C. (2003). *The Meaning of Grandparenthood and Its Contribution to the Quality of Life of Older People*, In A. Walker & C. H. Hennessy (Eds.), Community Health, 39(2): 120-128.
- Cox, B. C. (2002). *Empowering African American Custodial Grandparents*, Social Work, 47(1): 45-54.
- Çetinkaya, E. (2011). Emekli Bireylerde Yaşam Doyumunun Yordayıcıları Olarak Sosyal Destek ve Öz-Yeterlilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). *Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15(59): 1250-1262.
- Dellmann-Jenkins, M., Hollis, A. H., & Gordon, K. L. (2005). *An Intergenerational Perspective on Grandparent Roles: Views of Young Parents and Middle-Age/Older Adults*, Journal of Intergenerational Relationships, 3(1): 35-48.
- Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). *The Satisfaction with Life Scale*, Journal of personality assessment, 49(1): 71-75.
- Direk, D. A. (2019). Huzurevinde Kalan ve Aile Ortamında Yaşayan Yaşlıların Yaşam Doyumlarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Doley, R., Bell, R., Watt, B., & Simpson, H. (2015). *Grandparents Raising Grandchildren: Investigating Factors Associated with Distress Among Custodial Grandparent*, Journal of Family Studies, 21(2): 101-119.
- Dowdell, E. B. (1995). *Caregiver Burden: Grandmothers Raising Their High Risk Grandchildren*, Journal of Psychosocial Nursing, 33: 27-30.
- Fugl-Meyer, A. R., Melin, R., & Fugl-Meyer, K. S. (2002). Life Satisfaction in 18-to 64-Year-Old Swedes: In Relation to Gender, Age, Partner and Immigrant Status, Journal of rehabilitation medicine, 34(5): 239-246.
- Gauthier, A. (2002). *The Role of Grandparents*, Current Sociology, 50(2): 295-307.
- Ghaedi, G. H., Tavoli, A., Bakhtiari, M., Melyani, M., & Sahragard, M. (2010). *Quality of Life in College Students with and Without Social Phobia*, Social Indicators Research, 97(2): 247-256.
- Gladstone, J. W., Brown, R. A., & Fitzgerald, K. A. J. (2009). *Grandparents Raising Their Grandchildren: Tensions, Service Needs and Involvement with Child Welfare Agencies*, The International Journal of Aging and Human Development, 69(1): 55-78.
- Goodman, C. C. (2007). *Intergenerational Triads in Skipped-Generation Grandfamilies*, International Journal of Aging & Human Development, 65(3): 231-258.
- Griggs, J., Tan, J. P., Buchanan, A., Attar-Schwartz, S., & Flouri, E. (2010). *'They've Always Been There for Me': Grandparental Involvement and Child Well-Being*, Children & Society, 24(3): 200-214.
- Gürsoy, F. G. (2017). Huzur Evinde Yaşayan Yaşlılarda Kapsamlı Geriyatrik Değerlendirme ile Uyku Bozukluğu Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Hayslip, B., & Goodman, C. C. (2008). *Grandparents Raising Grandchildren: Benefits and Drawbacks?* Journal of Intergenerational Relationships, 5(7): 117-119.
- Karadelioğlu, P. (2011). Huzurevinde ve Ev Ortamında Yaşayan Yaşlıların Yaşam Doyumlarının Ölüm Kaygı Düzeyine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Kemp, C. L. (2007). *Grandparent-Grandchild Ties: Reflections on Continuity and Change Across Three Generations*, Journal of Family Issues, 28(7): 855-881.
- Kivnick, H. Q., & Sinclair, H. M. (2007). Grandparenthood (J. E. Birren, Ed.), Encyclopedia of Gerontology, Elsevier.
- Margolis, R. (2016). *The Changing Demography of Grandparenthood*, Journal of Marriage and Family,

78(3): 610-622.

- Markides, K. S., & Martin, H. W. (1979). *A Casual Model of Life Satisfaction Among the Elderly*, Journal of Gerontology, 34(1): 86-93.
- Mehta, K. K., & Thang, L. L. (2012). Introduction: Grandparenthood in Asia, In K. K. Mehta & L. L. Thang (Eds.), *Experiencing Grandparenthood An Asian Perspective*. Springer.
- Melendez, J. C., Tomas, J. M., Oliver, A., & Navarro, E. (2009). *Psychological and Physical Dimensions Explaining Life Satisfaction Among the Elderly: A Structural Model Examination*, Archives of Gerontology and Geriatrics, 48: 291-295.
- Mollaoğlu, M., Tuncay, F. Ö., & Fertelli, T. K. (2010). *Mobility Disability and Life Satisfaction in Elderly People*, Archives of Gerontology and Geriatrics, 51: e115e119.
- Moore, S. M., & Rosenthal, D. A. (2015). *Personal Growth, Grandmother Engagement and Satisfaction Among Non-Custodial Grandmothers*, Aging & Mental Health, 19(2): 136-143.
- Musil, C. M., & Standing, T. (2005). *Grandmothers' Diaries: A Glimpse at Daily Lives*, International Journal of Aging and Human Development, 60(4): 317-329.
- Neugarten, B. L., Havighurst, R. J., & Tobin, S. S. (1961). *The Measurement of Life Satisfaction*, Journal of Gerontology, 16: 134-143.
- Ok, K. H. (2005). *Grandparents Raising Grandchildren*, Journal of Korean Home Management, 23(3): 103-114.
- Öner, F. S. (2014). *Huzurevinde Kalan Yaşlı Bireylerde Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul.
- Önol, A. (2013). *Grandparent-Grandchild Relationships in An Aging Turkey: An Investigation of Intergenerational Contact and Aging Anxiety*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Özer, M., & Karabulut, Ö. Ö. (2003). *Life Satisfaction in the Elderly*, Geriatrics, 6(2): 72-74.
- Peters, C. L., Hooker, K., & Zvonkovic, A. M. (2006). *Older Parents' Perceptions Of ambivalence in Relationships with Their Children*, Family Relations, 55(5): 539-551.
- Pruchno, R. (1999). *Raising Grandchildren: The Experiences of Black and White Grandmothers*, The Gerontologist, 39(2): 209-221.
- Pruchno, R. A., & McKenney, D. (2002). *Psychological Well-Being of Black and White Grandmothers Raising Grandchildren: Examination of a Two-Factor Model*, The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences, 57(5): P444-P452.
- Reitzes, D. C., & Mutran, E. J. (2004). *Grandparent Identity, Intergenerational Family Identity, and Well-Being*, The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences, 59(4): 213-219.
- Stelle, C., Fruhauf, C. A., Orel, N., & Landry-Meyer, L. (2010). *Grandparenting in the 21st Century: Issues of Diversity in Grandparent-Grandchild Relationships*, Journal of gerontological social work, 53(8): 682-701.
- Şener, A. (2009). *Yaşlılık Yaşam Doyumu ve Boş Zaman Faaliyetleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-dergi, 1-18.
- Timonen, V., & Arber, S. (2012). A New Look at Grandparenting. In S. Arber & V. Timonen (Eds.), *Contemporary Grandparenting: Changing Family Relationships in Global Contexts*, The Policy Press.
- Uzun, G. (2016). *The Associations of Activities of Daily Living with Quality of Life and Life Satisfaction Among Turkish Elderly Population: The Mediating role of Loneliness*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Veenhoven, R. (1996b). *Happy Life-Expectancy: A Comprehensive Measure of Quality-of Life in Nations*, Social Indicators Research, 39: 1–58.
- Villar, F., Triadó, C., Pinazo-Hernandis, S., Celdrán, M., & Solé, C. (2010). *Grandparents and Their Adolescent Grandchildren: Generational Stake or Generational Complaint? A Study with Dyads in Spain*, Journal of Intergenerational Relationships, 8(3): 281-297.
- Welsh, W. M., & Stewart, A. J. (1995). Relationships Between Women and Their Parents: Implications for Midlife Well-Being, Psychology and Aging, 10(2): 181-190.
- Werner, P., Buchbinder, E., Lowenstein, A., & Livni, T. (2007). *Grandmothers', Mothers' and Granddaughters' Perceptions of Grandparenthood: A Qualitative Analysis of Congruence Across Generations*, Journal of Intergenerational Relationships, 5(3): 7-26.
- Westphal, S. K., Poortman, A. R., & Van der Lippe, T. (2015). *What About the Grandparents? Children's Postdivorce Residence Arrangements and Contact with Grandparents*, Journal of Marriage and Family, 77(2): 424-440.
- Wood, S., & Liosis, P. (2007). *Potentially Stressful Life Events and Emotional Closeness Between Grandparents and Adult Grandchildren*, Journal of Family Issues, 28(3): 380-398.
- Worrall, J. (2007). *Grandparent Custody of Children at Risk: Counting the Cost*, Journal of Intergenerational Relationships, 5(3): 127-130.